

Theoretical principles of modeling the process of forming realistic professional aim of the future psychologist in the conditions of master's training

Diana V. Koval^[0000–0003–1816–6992]

Alfred Nobel University, 18 Naberezhna Sicheslavska Str., Dnipro, 49000, Ukraine

Abstract. The model of the formation of realistic professional aspirations of future psychologists, aimed at implementation in master's programs of specialist training is presented in the article. Methodological approaches that form the basis of the specified model are determined: personal-oriented, system-strategic, resource-based, competence-environmental. The possibilities of integration of future psychologists into the professional environment by the method of informal education are presented through the implementation of pedagogical interaction strategies: interaction with stakeholders; activity of a training seminar on employment problems and master classes on self-presentation training of future psychologists in the job search process; individual consultations on the organization of reflection on the results of real employment. It has been made the conclusions about the expediency of highlighting the presented theoretical foundations of the proposed model for the formation of realistic professional aspirations in future psychologists.

Keywords: model · formation · informal education · future psychologists · masters

1 Вступ

Сучасне суспільство потребує нових підходів до організації професійної підготовки фахівців для різних галузей економіки. У освітніх програмах визначаються засадничі положення та прогностичні результати означеного процесу, зокрема набуття майбутніми фахівцями певного набору компетенцій, результуючих якості їхньої підготовки до професійної реалізації. Звернення до проблеми формування у студентів загальних компетенцій, необхідних у будь-якій сфері діяльності, – так званих *soft skills* [22], виокремлює необхідність удосконалення змістової складової освітньої програми, що може негативно вплинути на кількісну складову навчального процесу (збільшення навчальних модулів, збільшення кредитів). Якісне удосконалення загальної компетентності майбутніх фахівців можна здійснити без корегування освітньої програми – за допомогою способів інформальної освіти. Такий підхід дозволяє здійснювати вплив на особистість майбутнього фахівця – метою його підготовки до реальної професійної реалізації в умовах конкурентного середовища.

Проблема моделювання педагогічної взаємодії, зокрема у інформальній освіті, досліджувалась науковцями з огляду на виховання професійної відповідальності [10], професійне становлення фахівця [25], формування життєвих домагань особистості [2]. У праці О. Єжової представлено класифікацію моделей, які використовуються у педагогічних дослідженнях, зокрема автором створено наукове узагальнення, як от: навчальні моделі, (матеріальні та інформаційні) та науково-дослідні – констатуючі, дослідні та імітаційні. Моделювання наукового дослідження за типом імітаційного дозволяє відтворювати суттєві риси поведінки системи і дозволяє досліджувати вплив зовнішніх чинників на поведінку системи, тобто дати відповідь на питання типу 1) що буде, якщо...?; 2) що стало причиною ...?; 3) що слід зробити, щоб отримати...?; 4) чи правильна гіпотеза...? При цьому автор зосереджує увагу, що така імітаційна дослідна модель набуває рис прогностичної, оскільки дозволяє готувати фахівців, здатних виконувати професійні завдання на високому рівні не лише в сучасних, а й прогнозованих умовах діяльності [23, с. 205]. Узагальнюючи наукові підходи до створення наукового моделювання, О. Жихорська спирається на енциклопедичне визначення поняття “модель” як “системи елементів, яка відображає конкретні сторони, зв’язки, функції предмета дослідження (оригіналу)” і засвідчує, що складовими педагогічної моделі є моделі навчання фахівця та вимог до нього. Тут варто зауважити, що важливою стає не лише процесна модель – як уявний алгоритм або шлях досягнення наукового завдання, але й власне модель фахівця, який “стає осередком процесної моделі і сприймається як освітня мета, стосовно якої модель формування фахівця виступає як засіб, спрямований на реалізацію мети” [9, с. 516]. У дослідженні науковець під моделлю формування професійної компетентності представляє цілісну, педагогічно обґрунтовану систему, що складається із структурних компонентів, спрямованих на професійне становлення навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу. Авторська модель, що складається із чотирьох взаємопов’язаних блоків (методологічно-цільового, змістового, організаційно-процесуального та оцінно-результативного), покликана систематизувати процес підготовки та розвитку навчально-допоміжного персоналу з метою задоволення соціального замовлення на працівників з достатнім рівнем професійної компетентності [25].

Зважаючи на доцільність педагогічного моделювання для якісного перетворення особистості майбутнього фахівця, визначаємо актуальним представлення моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів – як способу інформальної освіти.

Метою статті визначаємо представлення моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів.

2 Результати

Вибір способу моделювання для досягнення цілей дослідження обрали з огляду на класичне для теорії пізнання визначення поняття “модель” у на-

уці, надане філософом В. Штоффом: “Модель – це подумки уявлена або матеріально реалізована система, яка, відбиваючи або відтворюючи об’єкт дослідження, здатна його замінити так, що її вивчення дасть нам нову інформацію про цей об’єкт” [18, с. 19].

З огляду на авторські уявлення про педагогічне моделювання, можемо зробити висновок щодо вибору способу моделювання для формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів:

- у моделі представлено уявлення про результат, спрогнозований на основі виявлених чинників, що способом імітації можуть змінювати систему;
- у реалізації моделі набувається нова інформація про досліджувану наукову проблему, обумовлена сучасними середовищними аспектами;
- модель, що реалізується у певному середовищі й за певних умов, може бути відтворена у в інших умовах способом корекції змісту конкретних її чинників.

Урахування соціального змісту досліджуваної проблеми спричиняє необхідність звернення уваги на конкурентоспроможність особистості в умовах нестабільності ринку праці. У дослідженні В. Медведь представлено модель розвитку конкурентоспроможного фахівця, що відбувається у два етапи, на кожному із яких акцентується увага на конкретних чинниках, що впливають на конкурентоспроможність особистості у її професійній реалізації. Зокрема, на етапі формування професійного та життєвого самовизначення відбувається становлення професійного вибору та інвестування у майбутню професію; на етапі професійної реалізації акцент робиться на роботу з конкурентними перевагами фахівця, які можуть змінюватись залежно від виду та умов професійної реалізації [11].

У нагоді також стали наукові праці про сутність людини як суб’єкта соціальної дії та її суб’єктного потенціалу з урахуванням змінювання комунікативної ситуації, активну роль особистості в перетворенні дійсності, удосконалення особистості та її діяльності, а також ідею агональності (змагальності) [8, 14].

На основі авторських наукових висновків щодо корисності процесу моделювання для формування особистісного утворення і з огляду на особливості професійної діяльності психолога розглядаємо **модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів як спеціально організовану взаємодію учасників педагогічного процесу, що забезпечує когнітивно-практичну готовність майбутніх психологів до професійної реалізації на основі виявлення реалістичних професійних домагань**.

У проектуванні моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів маємо орієнтуватись на її **складники**, які в цілому мають відображувати три класичні аспекти наукового експерименту: *концептуально-цільовий* (визначення цілей, завдань, методологічної основи, принципів взаємодії; здійснення діагностики наявного у майбутніх психологів рівня реалістичності професійних домагань), *змістово-діяльнісний* (формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у

впливі на компоненти означеного утворення: мотиваційно-цільовий, знанневий, особистісно-технологічний – із вибором способів, методів та прийомів педагогічного впливу, а також актуалізацією комунікативних процесів у професійній взаємодії майбутніх психологів) та *результативно-оцінний* (контроль, самоаналіз, корекцію недоліків у формуванні досліджуваного утворення, діагностику кінцевого рівня реалістичності професійних домагань майбутніх психологів).

У межах нашої статті маємо намір схарактеризувати суть перших двох складників.

У змісті *концептуально-цільового складника* було актуалізовано увагу на загальній меті, завданнях, методологічних підходах та принципах дослідження, підґрунтям яких мало стати проведення пілотажного дослідження за темою дисертації, а також діагностики (із доббором методик) початкового рівня реалістичності професійних домагань майбутніх психологів, які у подальшому будуть включені до експерименту.

Означені авторські концепції щодо представлення проблеми професійної реалізації особистості у науковому дискурсі дозволяють виокремити основні *методологічні засади*, що мають стати основою реалізації моделі формування реалістичних професійних домагань психолога у процесі магістерської підготовки.

Особистісно-орієнтований підхід, що дозволяє зорієнтувати увагу на формуванні у процесі навчальної діяльності особистісно значущих якостей майбутнього фахівця, акцентуючи увагу на особливостях виявлення його індивідуальної спрямованості, цінностей, видів мотивації, підходів до навчання, активності у самовиявленні та інших чинниках, що дозволяють створити уявлення про унікальність особистості у процесі її діяльності. Упроваджуючи у освітню систему експеримент з особистісно-орієнтованого навчання, С. Подмазін керується принципами означеного підходу, зокрема: неповторності кожної особистості; визнання відсутності нездібних осіб; урахування нерівності розумових здібностей особистостей; індивідуалізації навчально-виховного процесу; врахування індивідуальних особливостей учнів; визнання кожного учня особистістю; отримання позитивних почуттів від навчання; навчання через подолання труднощів; дослідницького підходу до предмета вивчення; обов'язковості самостійної розумової праці учнів у процесів навчання; людяності, чуйності і тактовності по відношенню до учнів; розуміння оцінки знань учнів як інструмента виховання; взаємозалежності колективу і особистості у навчанні; залежності особистості учня від особистості вчителя [15].

У дослідженні проблеми формування особистісних стратегій діяльності майбутніх психологів Д. Романовської особистісний підхід визначається базовим щодо виховання особистісних якостей майбутніх фахівців: професійної спрямованості, суспільної активності, творчих умінь і здібностей, розвитку емоційної сфери. Науковець зауважує про значущість ролі навчання в особистісному розвитку і становленні людини, в наданні їй допомоги у розв'язанні життєвих проблем, самовизначенні і самореалізації [17], спи-

раючись у такій своїй думці на висновок В. Семиченка щодо провідного завдання вищого навчального закладу – допомогу студентові усвідомити сутність обраної професії, її вимоги до виконавця, цілі, зміст і функції професійної діяльності, можливі індивідуальні стратегії виконання професійних обов'язків, специфіку професійної майстерності та шляхи оволодіння нею, прийоми творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності.

Про важливість особистісного підходу для формування рефлексивної позиції майбутнього фахівця йдеться у дослідженні О. Резван. Науковець доводить, що у межах особистісно-орієнтованого навчання виявляється можливим створення рефлексивного навчального середовища, оскільки вільна атмосфера, що є умовою такого навчання, сприяє виявленню студентами можливості висловлювати особисті думки, звертатись за допомогою та підтримкою до партнерів навчальної діяльності – викладачів та інших студентів. Особистісно-орієнтоване навчання дозволяє “бути собою” в будь-якій ситуації, виявляючи при цьому особисту нестандартність, а результати особистої діяльності в таких умовах спричиняють природність перебігу рефлексії як засобу самовдосконалення. Автором визначено принципи особистісного підходу, які дозволяють організовувати рефлексивну діяльність студентів: урахування індивідуальних особливостей особистості, що передбачає прояв поваги до її самобутності, унікальності та своєрідності; ставлення до студента як до суб'єкта власного розвитку; проектування мети якнайповнішого розвитку індивідуальних здібностей, реалізації індивідуально-особистісного життєвого проекту, визначення життєвих планів і способів самореалізації [6].

Узагальнюючи означені авторські визначення ролі особистісно-орієнтованого підходу у формуванні особистості майбутнього фахівця, звертаємо увагу на основні тези, що дозволятимуть формувати особистість психолога у адекватності його домагань щодо професійної реалізації: виявлення суб'єктного досвіду майбутнього фахівця, формування знань та прикладних умінь із опорою на досвід студента, узгодження нових понять із суб'єктним досвідом студента. Особистісно орієнтоване навчання передбачає також розвиток критичного мислення майбутніх фахівців, що потребує діалогічної ситуації, інтерактивного процесу навчання, розвитку рефлексії студентів у різного виду їхньої діяльності.

Системно-стратегіальний підхід. Виокремлення стратегій формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів як технологічного апарату дослідження спонукає звернутись до теоретичних засад системно-стратегіального підходу. Вчені відзначають основні принципи стратегіально-системного підходу: аксіологічний, еврилогізації, варіативності, ресурсності [12, с. 155]. Науковці звертаються до застосування стратегіально-системного підходу у випадках дослідження різного роду мисленнєвих процесів. Так, С. Симоненко представляє модель візуально-мисленнєвих стратегій як складні інтегральні утворення, що мають ієрархічно організовану структуру, яка включає в себе мета-, макро- і мікрорівні. За допомогою візуально-мисленнєвої стратегії визначається сам вибір “бачення” пробле-

ми суб'єктом діяльності (регулятивно-особистісний компонент), пріоритет тих чи інших способів її розв'язання (операціональний компонент) та семантичної інтерпретації створюваного образу-концепту (змістовий компонент). Представлений підхід до дослідження візуально-мисленнєвої діяльності врахований при розробці програми формування особистісних стратегій професійної діяльності, що є підґрунтям індивідуальної неповторності та креативності при розв'язанні творчих задач [20]. У праці Т. Траверсе системно-стратегіальний підхід подано як такий, що може подолати неврівноваженість системи, яка в свою чергу функціонує за мережним принципом, характеризується нелінійністю, подієвістю та випадковістю [21]. Тут ми вбачаємо представлення системно-стратегіального підходу як антагоністичного синергетичному, оскільки саме через використання стратегії вирішується потреба у долатті хаотичної невизначеності. При цьому, за думкою автора, розвиток системності стратегії здійснюється як інтегрування взаємоперехресних, взаємопов'язаних циклів дій: а) розуміння, проектування, теоретичного експериментування; б) вивчення умов, побудови плану розв'язку, реалізування плану тощо [21]. Розглядаючи стратегію як організаційну та регуляційну складові системи творчої діяльності, як систему суб'єктивно та ситуаційно зумовлених наперед визначених дій, в якій домінує тенденція до суб'єктивного надання переваги одним розумовим діям порівняно з іншими, науковець визначає аналізування, орієнтування, прийняття рішення, пошук аналогів, комбінування, реконструювання, універсальні, випадкові підстановки та ін. базовими діями в процесі розв'язання задачі [21]. Таким чином, стратегія містить психологічну характеристику і процесу, і особистості у ньому.

З огляду на означене, визначаємо системно-стратегіальний підхід основою технологічного чинника формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань, що дозволяє виокремити конкретні впливи на особистість та системно втілювати їх у практику роботи зі студентами.

Ресурсний підхід обрано важливим теоретичним джерелом дослідження з огляду на те, що урахування взаємозв'язку ресурсів людини (фізичних, комунікативних, ментальних, освітніх, психічних) та її потенційних можливостей у процесі самовдосконалення, до якого відносимо й процеси навчання, дозволяє досягти високої результативності у досягненні цілі.

С. Микитюк зауважує про можливість планувати розвиток особистості не лише з позицій сьогодення, а й у перспективі – завдяки застосуванню ресурсного підходу, що дає можливість розглядати особистість у русі, спиратись на зону близьких і далеких перспектив, ураховувати можливості людини (ресурси), здійснювати варіативне прогнозування [13]. У освітніх процесах ресурсний підхід знаходить свій вияв у принципах ергономічності, забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку особистості, організації оперативного зворотного зв'язку з метою виявлення змін у її суб'єктному досвіді, що спричиняє вибір та корекцію ефективних методів і прийомів впливу.

У дослідженні Ю. Завалевського ресурсний підхід розглядається як методологічно засадничий у формуванні конкурентоспроможності фахівців в аспекті чого людина як біосоціальна істота інтеріоризує із середовища суспільні запити щодо професії, які накладаються на її природні задатки й потенції [24]. Науковець наголошує на важливості розмежування ресурсів на актуальні та потенційні, пояснюючи це тим, що ресурси як сукупність усього того, чим володіє особистість, поповнюються, відновлюються, і за умови мотивації, активізуються у процесі професійної конкуренції. Частина з них реалізується постійно або частково, певною мірою, тобто виступає як актуальне особистості. Інша частина ресурсів перебуває в нереалізованому стані, тобто в потенційному стані. За різних обставин потенційне людини переходить в актуальне. Такі обставини можуть бути суб'єктивними – людина прагне змін, реалізації прихованих ресурсів, а також об'єктивними – як цього потребує фахова підготовка [24].

Цікавим для нашого дослідження вважаємо думку Ю. Завалевського про перехід від потенційного до актуального у використанні ресурсності особистості, зокрема визначення такого переходу одним із способів виходу із скрутного становища. Так, реалізовані ресурси особистості в разі незатребуваності можуть переходити до резервного стану, що певною мірою спричиняє регрес у розвитку потенційних можливостей людини. Водночас новоутворення, які є результатом розвитку особистості і формуються у процесі самореалізації, доповнюють ресурси людини, змінюючи її, а також апробуються в середовищі. Підтримуємо автора у тому, що новоутворення й породжуються середовищем, і реалізуються в середовищі, що свідчить про зв'язок людини із зовнішнім оточенням. При цьому особистість може неусвідомлювати власні потенційні можливості, а тому використовувати ресурси не повною мірою, а отже, перед навчальним закладом постає виклик у створенні умов, які б позитивно впливали на розвиток ресурсів особистості.

Практично виправданим вважаємо експериментально підтверджений досвід щодо технології найбільш повного виявлення та реалізації ресурсного потенціалу особистості, що виявляє її результативність у конкурентних взаєминах на ринку праці. Так, слід виокремити етапи означеного руху до мети – згідно застосування ресурсного підходу: поповнення і розширення ресурсів, результатом чого стає спрямованість на самореалізацію у професії; переведення потенційного в актуальне, що сприяє самоактуалізації; етап практичного вираження результатів реалізованого – дозволяє здійснювати самопрезентацію на ринку праці; етап закріплення результатів реалізованого – самоствердження сутнісних сил особистості.

Компетентнісно-середовищний підхід як методологічну основу нашого дослідження виокремлюємо у окремий науковий напрям, що поєднує компетентності особистості, набуті у навчальному процесі (освітнє середовище) із сферою застосування цих компетентностей (квазіпрофесійним та професійним середовищем). Зважаючи на означене, у межах завдань освітнього закладу є формування та розвиток у майбутнього фахівця базових та професійно спрямованих компетенцій задля досягнення суспільно глобаль-

ної мети – підготовки фахівців високого професійного рівня. При цьому базові (або ключові) компетенції дають можливість майбутньому фахівцеві реалізовуватись у будь-якій діяльності, а професійні – є вузько спрямованими компетенціями, що визначають ступінь готовності до діяльності у різних видах наряду професійної підготовки. Означений підхід є досить популярним у світовій науці, зокрема, порівнюючи освітній рівень випускників ВНЗ України, Білорусії, Росії, США, Франції, Канади та Ізраїлю Ю. Бойчук зазначає, що студенти пострадянських країн мають високі показники за критеріями “знання та розуміння”, але низькі за критеріями “застосування знань на практиці”, “аналіз і синтез”. Водночас студенти з країн далекого зарубіжжя виявляли високі показники за означеними критеріями і недостатні – за критерієм “знання”. Отже, компетентнісний підхід дозволяє орієнтувати студентів на зміщення акценту у навчальній діяльності з накопичення знань на здатність застосовувати ці знання на практиці, що дозволяє досягати успішності у професійній реалізації [4].

Для нашого дослідження важливою вважаємо думку О. Резван щодо ролі компетентнісного підходу у формуванні професійно-рефлексивної позиції майбутніх фахівців, зокрема про те, що компетентність поєднує у собі знання та уміння, а рефлексія допомагає усвідомити їх необхідність для фахової діяльності. Саме тому можна вважати, що професійна компетентність визначає спроможність та спрямованість фахівця не лише до виявлення рівня підготовленості до здійснення фахової діяльності, але й до самостійної ініціативної взаємодії із соціумом [6]. Така самостійність на ґрунті усвідомлення реального стану власної компетентності, на нашу думку, спричиняє широке поле для пошуку варіантів професійного самовиявлення, що позитивним чином впливає на адекватність професійних домагань особистості.

Середовищний підхід є окремою самостійною методологією науково-педагогічного дослідження, виникнення і розвиток якої пов’язують з розробленням теорії виховних систем. Ця методологія визначає спеціально створене середовище як фактор цілеспрямованого формування і розвитку особистості майбутнього фахівця. У загальному вигляді в науковому дискурсі під середовищем розуміють навколишнє оточення людини. Середовище людини охоплює комплекс природних (фізичних, біологічних) і соціальних факторів, які можуть прямо чи опосередковано впливати на її життя і діяльність [5]. Методологія середовищного підходу в дослідженні педагогічних проблем надає можливість вивчати ситуації оволодіння студентами майбутньою професійною діяльністю поза межами академічного навчання та визнавати освітнє середовище як провідне джерело набуття особистісного досвіду, комплекс педагогічних стимулів щодо формування базових компетентностей майбутнього фахівця [16].

Увага науковців до середовищного підходу обумовлена передусім можливістю створення певного освітньо-виховного середовища, яке б відповідало вимогам ринку праці, суспільним запитам, особистим запитам здобувачів вищої освіти [19]; реалізацією опосередкованого (через середовище) управління процесами формування та розвитку особистості [16]; забезпе-

ченням функціонального і просторового об'єднання суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки [7]. Отже, освітньо-виховне середовище може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості.

Об'єднання двох підходів – компетентнісного та середовищного в єдиний компетентнісно-середовищний обумовлене тісним зв'язком залежності професійно необхідних компетенцій, сформованих у навчальному процесі підготовки фахівця – із середовищем, яке “виставляє” вимоги до означених компетенцій, коригує їх зміст і пріоритетність у професійній діяльності за конкретною фаховою спрямованістю особистості, регулює процеси її постійного професійного самовдосконалення.

Отже, засадничими положеннями моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки визначаємо **особистісно-орієнтований, системно-стратегіальний, ресурсний, компетентнісно-середовищний** наукові підходи.

Змістово-процесуальний складник моделі передбачав конструювання цілісної педагогічної взаємодії, яка мала б забезпечити формування реалістичних професійних домагань студентів. Аналіз численних праць з практикоорієнтованих педагогічних проблем засвідчив, що “кожна педагогічна технологія, яка проектується з урахуванням соціально значущої мети, може упроваджуватись у межах конкретних скорегованих за змістом навчальних дисциплін або через створення й реалізацію тематичного спецкурсу тощо” [3]. Оскільки мета нашого дослідження набуває якостей соціальної, але водночас стосується не стільки формування або розвитку якісної структури особистості, а більшою мірою – її ефективну інтеграцію з однієї системи (освітньої) в іншу (професійну), нами й було обрано шлях реалізації експерименту способом моделювання, який дозволяє не втручатись у діяльність однієї працюючої системи (освітня) накладати на неї іншу (модель) з метою спрямування особистості до інтеграції у суспільство через професійну реалізацію. Отже, у виборі способів і методів взаємодії зі студентами визначили необхідним застосовувати можливості **інформальної освіти**, що спираються на ідеї самонавчання особистості або її мотивованого саморозвитку – через усвідомлення необхідності самозміни для професійної реалізації. У Законі про освіту інформальна освіта визначається як “освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям” [1, ст. 8, п. 4]. Отже, наша ціль – інтеграція особистості в професійне середовище – може бути реалізована через вищезначені стратегії формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів способами інформальної освіти, що включають, по-перше, *взаємодію із стейкхолдерами* (працедавцями із різних організацій, у яких очікують психологів); по-друге, заходи з популяризації змісту означеної наукової проблеми, серед яких виокремлюємо постійно діючий *тренінг-семінар* із обговорень нагальних питань *працевлаштування*; по-третє, *майстер-класи* із навчання *самопрезентації* майбутніх психологів

у процесі пошуку роботи; по-четверте, *індивідуальні консультації* з організації рефлексії результатів реального працевлаштування.

Взаємодія із стейкхолдерами дозволяла усвідомлювати їхні очікування від майбутніх працівників у галузі “Психологія”. При цьому визначаємо, що форма взаємодії дозволяє знаходити будь-які способи комунікації із стейкхолдерами, що організують на різних рівнях: адміністративних (організація практик), міжособистісних (індивідуальна взаємодія), групових (секторальні проекти) тощо.

У межах тренінгу-семінару студентів мали налаштувати на серйозність сприйняття проблеми залежності успішності працевлаштування від адекватного самооцінювання особистих компетенцій та ресурсів, а також власної налаштованості на певний тип професійної кар’єри. Форма тренінгу-семінару була обрана саме через можливість поєднання інформаційної складової із практичним застосуванням знань й обговорення результатів окремих кроків працевлаштування психологів, зокрема через ознайомлення із інформацією конкретних веб-ресурсів.

Форма майстер-класів дозволяє відпрацювати конкретні компетенції особистості. У межах нашого дослідження найбільш важливими компетенціями, які обумовлюють реалістичність професійних домагань психологів визначили вміння створювати різного роду резюме, мотиваційні листи, а також відпрацьовувати техніки продуктивної комунікації – з метою представлення власного позитивного образу на співбесідах з працевлаштування.

Якщо ми розглядаємо форму майстер-класів як ефективну для якісного удосконалення особистості майбутнього психолога, то слід звернути увагу й на її актуальності щодо презентації себе як фахівця у професійному або соціальному середовищі. Йдеться про можливість розробки й проведення майстер-класів різної цільової спрямованості самими студентами – для різних соціальних груп користувачів, у результаті чого майбутні психологи можуть отримати досвід сприйняття себе як фахівця з точки зору оточення, усвідомити елементи власної недосконалості, набутти досвід професійної роботи з психолого-педагогічного просвітництва.

Варто зауважити, що більшість студентів рівня “магістр” вже мають досвід працевлаштування, а отже можуть вважати себе експертами у ефективності цього процесу, однак при цьому невелика частина з них професійно реалізовувалась за фахом. Саме тому спосіб індивідуальної консультації з рефлексією процесу працевлаштування визначили важливою ланкою набуття майбутніми психологами рівня реалістичності у власних професійних домаганнях.

Обрані способи взаємодії зі студентами дозволяють розвинути у них найнеобхідніші у професійній діяльності компетенції: рефлексії, самоаналізу, аналізу результатів діяльності, стратегічного та тактичного планування кар’єри, а також активність у набутті soft skills.

3 Висновки

Формування загальних компетенцій майбутніх фахівців доцільно здійснювати способом моделювання педагогічної взаємодії, що реалізовується у межах інформальної освіти.

Модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів представляємо як спеціально організовану взаємодію учасників педагогічного процесу, що забезпечує когнітивно-практичну готовність майбутніх психологів до професійної реалізації на основі виявлення реалістичних професійних домагань.

Методологічною основою моделювання означеної педагогічної взаємодії визначаємо особистісно-орієнтований, системно-стратегіальний, ресурсний, компетентісно-середовищний наукові підходи.

Основними способами досягнення означеної наукової мети визначаємо стратегії педагогічної взаємодії: взаємодії зі стейкхолдерами; діяльність тренінгу-семінару з проблем працевлаштування та майстре-класів із навчання самопрезентації майбутніх психологів у процесі пошуку роботи; індивідуальних консультацій з організації рефлексії результатів реального працевлаштування.

References

- [1] Law of Ukraine “On Education” (2017), URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?lang=en#Text>
- [2] Anhelova, A.V., Gulyayeva, O.V.: Life harassments in the structure of anticipatory regulation activity. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. A Series of «Psychology» **55**(1110), 7–11 (2104), URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2014_1110_55_3
- [3] Blokhina, V.Y.: Training of practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building. The thesis for PhD degree on Professional education (on specializations), Alfred Nobel University, Dnipro (2021), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0821U102957>
- [4] Boychuk, Y.D.: Ekoloho-valeolohichna kultura maybutnoho vchytelya: teoretyko-metodychni osnovy formuvannya [Ecological and valeological culture of the future teacher: theoretical and methodological foundations of formation]. Universytetska knyha, Sumy (2008)
- [5] Burov, O.: Design features of the synthetic learning environment. Educational Technology Quarterly **2021**(4) (Dec 2021), <https://doi.org/10.55056/etq.43>
- [6] Grinyova, V., Rezvan, O.: Professional claims of a young specialist: the role of universities in the formation of their adequacy. New Collegium (1), 40–44 (2018), URL https://nure.ua/wp-content/uploads/2018/Scientific_editions/1.pdf

- [7] Katashov, A.I.: Pedagogical Foundation of the Development of a Modern Lyceum Innovational Educational Circle. The thesis to get admission to the degree of Master of Pedagogical Sciences on field 13.00.01 - General Pedagogics and History of Pedagogics, Taras Shevchenko State Pedagogical University in Lugansk, Lugansk (2001), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0401U001799>
- [8] Kochubeynyk, O.: Discourse agonality and resources of its realization. The Pedagogical Process: Theory and Practice (3 (54)), 66–71 (2016), <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2016.3.6671>
- [9] Kremen, V.H. (ed.): Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. Yurinkom Inter, Kyiv (2008)
- [10] Kybalna, N.A.: Training professional responsibility of future specialists of civil protection. The thesis for obtaining scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.07 – Theory and Methodology of Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman (2016), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U001473>
- [11] Medved, V.V.: Bases of forming of competitiveness of specialist: Factors, component, criteria. Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu (7) (2011), URL http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/9.pdf
- [12] Moliako, V.A.: Tvorcheskaiia konstruktologiia (prolegomeny). Osvita Ukrainy, Kyiv (2007)
- [13] Mykytiuk, S.: Resource-based approach in future teachers training programs. Pedagogy of creative personality formation in higher and general academic schools **31**, 309–315 (2013), URL <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2013/31/43.pdf>
- [14] Petrunko, O.: Ambivalent discourse of perfectionism. Science Notes of KROK University (4 (60)), 233–247 (Dec 2020), <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-60-233-247>
- [15] Podmazin, S.I.: Lichnostno-orientirovannoe obrazovanie: Sotsialno-filosofskoe issledovanie [Personality-oriented education: Social and philosophical research]. Prosvita, Zaporozhe (2000)
- [16] Polyakova, H.: Development of the environmental approach in higher education in the context of global changes. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii (4), 186–199 (2018), URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2018_4_19
- [17] Romanovska, D.D.: Forming the personality strategies activity of future psychologists in the process of professional preparation. Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Psychological Sciences, specialty 19.00.07 – «Pedagogical and Developmental Psychology», National University of Ostroh Academy, Ostroh (2013), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U007019>
- [18] Shtoff, V.A.: Modelirovanie i filosofija [Modeling and Philosophy]. Nauka, Moscow-Leningrad (1966), URL https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_005030512/

- [19] Sydoruk, I.: The environmental approach to the formation of social competence of future social workers. Topical issues of the humanities: an intercollegiate collection of researchers working with young people with Drohobych workers at Ivan Franko University **27**(4), 218–223 (2020), URL http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_4/37.pdf
- [20] Symonenko, S.M.: Vizualno-myslennievi stratehii yak mekhanizmy vizualnoho myslennia. In: Moliako, V.O. (ed.) *Stratehii tvorchoi diialnosti: shkola V. O. Moliako*, pp. 103–159, Osvita Ukrainy, Kyiv (2008)
- [21] Travesse, T.M.: Psychology of political thinking : a system-strategic approach. Dissertation for the Doctor of Psychology, specialty 19.00.11 — Political Psychology, Institute of Social and Political Psychology at NAPS of Ukraine, Kyiv (2015), URL <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0516U000054>
- [22] Vakaliuk, T.A., Kontsedailo, V.V., Mintii, I.S.: Professional soft competencies of future software engineers: key concepts. *Educational Dimension* **54**(2), 101–110 (Jun 2020), <https://doi.org/10.31812/educdim.v54i2.3859>
- [23] Yezhova, O.V.: Kласифікація моделей в педагогічних дослідженнях [Classification of models in pedagogical studies]. *Naukovi zapysky. Seriya: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity* **2**(5), 202–207 (2014), URL <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMT0/article/view/507>
- [24] Zavalevskyi, Y.I.: Teoretyko-metodychni zasady formuvannia vchytelia yak konkurentospromozhnoho fakhivtsia [Theoretical and methodological principles of the formation of a teacher as a competitive specialist]. Bukrek, Chernivtsi (2014)
- [25] Zhykhorska, O.: Implementation of the model of professional competence development of support staff of higher education institutions in the context of formal, non-formal and informal education integration. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* (10 (54)), 85–95 (2015), URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_10_13